№ 216 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1 1902 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1 № 216

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարւանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկ.
Թիֆլիսում գնվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 258.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են երկաթագրային տողի համար 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 258.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր սահմանակից երկիրներում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Երեւանի քաղաքային ընտրութիւնները. Ռուսաց թատրոն. Նամակ Գանձակից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բաղդադի երկաթուղին եւ Ռուսաստանը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.

ՄԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԿԻՑ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՄ

—

Այն տեղեկութիւնների հիման վրա, որ հասնում են մեզ, մենք կարող ենք յայտնել, որ Անդրկովկասին կից երկիրներում, Պարսկաստանում և Թիւրքիայում, այս տարի հացի բերքը բաւարար է եղել։ Կան առանձին-առանձին տեղեր, որոնք վնասվել են ցրտից, կարկուտից, երաշտից, անձրեւից, վնասակար միջատներից, բայց ընդհանրապէս բերքը եղել է կամ միջակ, կամ միջակից բարձր։

Եթէ հացի բերքը ընդհանրապէս նպաստաւոր է եղել, չէ կարելի նոյնն էլ ասել այգիների և մրգերի մասին։ Շատ տեղերում այգիները փչացան գարնանային ցրտերից և յետոյ թէև փոքր ինչ կազդուրվեցին, բայց անկարող եղան այնպէս զարգանալ, որ տային բաւարար քանակութեամբ պտուղ։

Մեր հարեւան սահմանակից երկիրները մինչև այժմ շատ աննախանձելի վիճակի մէջ են գտնվում տնային կենդանիների մէջ երեւացող վարակիչ հիւանդութիւնների դէպքում։ Այնտեղ դեռ չէ կազմակերպված ոչ մի մաքառում հիւանդութիւնների տարածվելու և զարգացման դէմ։ Եւ այդ պատճառով մի տեղ երեւացած վարակիչ հիւանդութիւնը անարգել տարածվում է իր շրջակայքում և աւերում ամբողջ նահանգներ։ Այդ բաւական չէ։ Նա մուտք է գործում և մեր երկրի մէջ և այստեղ եւս կատարում է սարսափելի աւերումներ մեր անասնապահական շրջաններում։ Եւ համարձակ կարելի է ասել, որ մինչև որ մեր սահմանակից պետութիւնները խելացի հիմքերի վրա չը կազմակերպեն վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ կռուելու նպատակայարմար միջոցներ, մինչև այն ժամանակ մեր երկրում գործ դրած ջանքերն էլ՝ արմատախիլ անելու կենդանիների ժանտախտը, թոքերի բորբոքումը, սիբիրախտը, կը մնան ապարդիւն կամ յամենայն դէպս անկատար փորձեր։

Որքան էլ մեր տնտեսական յարաբերութիւնները Պարսկաստանի և Թիւրքիայի հետ թոյլ լինեն, այնուամենայնիւ նրանք գոյութիւն ունեն և մէկը միւսի վրա ազդում են։ Ժամանակն է, որ միջոցներ ձեռք առնվեն բարւոքելու այդ յարաբերութիւնների պայմանները և հեռացվեն այն աննպաստ հանգամանքները, որոնք վնասում են մեր երկրի արդիւնագործութեանը մեր դրացի երկիրների անկուլտուրականութեան շնորհիւ։

Մեր սահմանակից երկիրների հետ մենք կարող կը լինենք ստեղծել արդիւնագործական և առեւտրական յարաբերութիւններ, որոնք նպաստէին արդիւնքների խելացի փոխանակութեանը. սակայն օրերը և տարիները անցնում են, իսկ մինչև այժմ մենք շատ քիչ գործ ենք կատարել այդ ասպարէզում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Նամակ Երեւանից)

II

Սեպտեմբերի 22-ի ընտրութիւնների անաջող հետեւանքը այնքան վատ տպաւորութիւն է թողել ընդհանրապէս, որ մինչեւ այսօր էլ քաղաքի միակ խօսակցութիւնը դառնում է դրա շուրջը։ Կարելի էր արդեօք երեւակայել աւելի խայտառակ երեւոյթ, քան այն, երբ մի ամբողջ ժողովուրդ, աւելի ճիշտը, մի ժողովրդի ընտրեալ, առաջաւոր դասը, հրաւիրված լինելով քաղաքի շահերին հոգատար ձայնաւորներ ընտրելու, հրապարակ էր նետւել միմիայն սեւացնելու, միմիայն մրոտելու։ Այս մի առիթ էր, որտեղ մենք ցոյց տուեցինք մեր ասիական բարքերը, որտեղ երեւան հանեցինք մեր գըծուծ եւ եսական շահերը, մեր քէնը. թերեւս այս լինի մի դաս մեր ընտրողների համար ապագայում. սպասենք եւ այդ էլ տեսնենք։

Առ այժմ փարատված է մի տարակուսանք, որին առիթ էր տուել այն օրէնքը, որի զօրութեամբ մի անգամ պակաս քուէ ստացողը այլ եւս իրաւունք չունէր տուփ դնելու։ Այս տարակուսանքը լուրջ էր այն տեսակէտից, որ 80—90 հոգի պակաս քուէ ստացողների մէջ կային միաժամանակ անարժաններ եւ արժանաւորներ, այլ խօսքով քաղաքի չարը եւ բարին. ապա ումը պէտք է ընտրէին, քանի որ հրապարակի վրա եղած չատ ու քիչ արժանաւորները չը պիտի իրաւունք ունենային նորից տուփ դնելու, որտեղից կարող էին գտնել 46 նոր արժանաւորներ։ Խնդրի այս բարդ կողմը լուծելու համար, անշուշտ, եղել է սենատի բացատրութիւնը, որով այստեղի նահանգական առեանը թոյլ տուեց լրացուցիչ ընտրութիւններում առաջին անգամ պակաս քուէ ստացողներին երկրորդ անգամ տուփ դնելու։ Եւ ահա հոկտեմբերի 6-ին նշանակված են քաղաքային ձայնաւորների լրացուցիչ ընտրութիւնները։ Սակայն տիրում է մի երկրորդ տարակուսանք, որին աջող վճիռ տալը այնքան էլ դիւրին չէ։

Առաջին ընտրութեան ժամանակ նախապատրաստական ժողովներ եւ առհասարակ մտքերի փոխանակումն ոչ միայն երկու ազգութիւնների, այլ եւ հայ ընտրողների մէջ էլ տեղի չունեցան։ Մեր ընտրողները դէպի միմեանց թեթեւամտութիւն եւ անվստահութիւն տածելով, չը կարողացան ըմբռնել, որ ներկայ որոշ սահմանների մէջ ամփոփված ընտրութիւնները չատ ու քիչ աջող եւ նպատակայարմար դարձնելու համար անհրաժեշտ էր նախապատրաստված մտնել ընտրութեան տեղը, այն ինչ այդպիսի փորձ ոչ ոք չը մտածեց եւ դրա հետեւանքը եղաւ այն, որ մի ամբողջ ընտրութիւն փայլեց իր սեւ քուէներով, որոնք տրվեցին թէ անարժանին եւ թէ արժանաւորին։

Ներկայ քաղաքագլխի դէմ են բոլոր թուրքերը առանց բացառութեան. դրա պատճառը բացատրել ենք նախորդ նամակներում, ու դէմ են հայերի մի մասը նաեւ, որոնք ունենալով այս կամ այն թեկնածուն եւ սրտանց չը համակրելով Վ. Գեղամեանի թեկնածութեան, առերես պաշտպանում են նրան, նպատակ դնելով չահել թուրքերից ձայներ նախ՝ իրանց ձայնաւոր լինելը ապահովելու եւ երկրորդ՝ ներկայ քաղաքագլխին տապալելու համար, նրա կողմնակից մարդկանց սեւացնելու։ Այսպիսի մութ հաշիւներով առաջնորդվողների դէմ բնականաբար հակադիր կը հանդիսանար ընտրողների միւս մասը։ Այսպիսով ընտրողների մի մասը սեւացաւ՝ իր դէմ ունենալով թուրք եւ հայ ընտրողների մի մասը, իսկ վերջինը սեւացաւ շնորհիւ այն սխալ հաշւի, որով կարծում էր թուրքերից ձայներ չահել, այն ինչ, ինչպէս փաստը ցոյց տուեց, թուրքերը որոշել էին ոչ մի հայի սպիտակ քուէ չը տալ, ի հարկէ, աննշան բացառութեամբ։

Եւ այժմ, երբ ընտրողների մէջ մի որոշ համաձայնութեան գալու են պատրաստված, գոնէ լրացուցիչ ընտրութիւններին մասնակցելու փորձեր դարձեալ չեն լինում. անշուշտ լրացուցիչ ընտրութիւններն էլ նոյն արդիւնքը պիտի տան, ինչ որ առաջին անգամ։ Սրանում համոզված են ամենքը. այս համոզմունքի տակ մի տարակուսանք ծանրացել է ամենքի վրա եւ չատ չատերը այդ պատճառով ոչ միայն հրաժարվում են տուփ դնել, այլ եւ ուզում են չը մասնակցել լրացուցիչ ընտրութեան։ Այսպէս տրամաբանելը չատ բնական է այն մարդկանց համար, որոնք ընտրութիւնների մէջ չեն առաջնորդվում գծուծ եւ անձնական նեղ հաշիւներով։ Իսկ կիրքն ու քէնը եւ սեփական չահերը գործ չունեն այդպիսի նրբութիւնների հետ. նրանք ինչ կը կորցնեն, եթէ նորից սեւանան. չէ՞ որ կան նպատակին հասնելու չանսեր էլ։

Բայց այստեղ կայ ընտրողների մի ստուար թիւ, որ հեռու լինելով այսպիսի հաշիւներից, չատ էլ չէ հետաքրքրվում հարցով, այլ յաճախ պատահաբար խառնվելով քաղցր, բայց երկդիմի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Հ. ԱՐՍԷՆ Վ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ

(Անձնական յիշողութիւններ)

V

Շատ անգամ հայ լրագրութեան մէջ զանազան ձեւով անհարկութիւն է եղած Վիեննայի Մխիթարեանների հասցէին, թէ նրանք մոլեռանդ կաթոլիկներ են, յարած են լատինականութեան, անուանով են հայ եւ այլն։—Ով որ մօտից ծանօթ է Վիեննայի միաբանութեան ներքին կեանքին եւ գործունէութեան, նրա համար չափազանց պարզ է այս մեղադրանքի բովանդակ դատարկութիւնը։ Վերը ես յիշեցի արդէն, եւ կրկնում եմ, որ վիեննացիք երբէք ոչ ձեւացել են եւ ոչ էլ իրօք եղել են ճռճռան կամ թթու ազգասէրներ, բայց երբ առիթը ներկայացել է, նրանք գործով ցոյց են տուել, թէ որքան մեծ է եւ սերտ նրանց թէ արտաքին եւ թէ ներքին կապը հայ ազգութեան հետ եւ թէ որքան ամուր է բաբախում նրանց սիրտը իրանց ազգի համար նաեւ ոչ-դրական հարցերում։ Միայն թէ նրանք ատելով են համարում, յարմար, անյարմար, ազգասիրութեան երեւոյթական ցոյցեր անել մի քանի նեղ նացիոնալիստ հայերին դուր գալու համար։

Անկեղծ եւ հոգով ու մարմնով հայ մնալով հանդերձ, նրանք ամենասերտ յարաբերութիւն են պահպանում նաեւ իրանց կրօնակից օտար բարձրագոյն կղերի հետ, որովհետեւ նրանք մի եւ նոյն ժամանակ ջերմեռանդ քրիստոնեայ եւ անկեղծ, համոզված կաթոլիկներ են։—Շնորհիւ այս մտերիմ յարաբերութեան է, որ նրանք այնքան սէր եւ յարգանք են վայելում իրանց շրջապատող կաթոլիկ օտար ժողովրդի մէջ։ Շատ բան կարելի էր գրել եւ բացատրել այս հարցի մասին, բայց ես լաւագոյն եմ համարում առաջ բերել Այտընեանի կեանքից մի քանի դէպքեր, ցոյց տալու համար, թէ ինչպիսի առողջ հասկացողութիւն ունեն նրանք իրանց ազգին ծառայելու, ազգին օգտակար հանդիսանալու հարցում, նաեւ այնպիսի առիթներում, որ հայոց լեզու կամ գրականութիւն զարգացնել չէր նպատակը։

Երբ Խրիմեան հայրիկ 1893-ին կաթողիկոս ընտրվեց, այն մեծ խնդութիւնը, որով այն միջոցին համակված էր ամբողջ հայ ազգը, խօրին արձագանգ էր գտել նաեւ Մխիթարեանների մօտ, առանձնապէս Վիէննայում, որտեղից պիտի անցնէր Կաթողիկոսը Կովկաս գալու համար։ Եւ Այտընեան՝ բովանդակ իր միաբանութեան միաձայն հաւանութեամբ, որոշեց պատշաճաւոր ընդունելութիւն ցոյց տալ հայոց կաթողիկոսին, որ ներկայանում էր միանգամայն, գոնէ այն ժամանակ, ամբողջ ազգի ընդհանուր յարգանքի, անկեղծ սիրոյ եւ յոյսերի առարկան։—Արժանավայել կերպով ընդունելով այսպիսի մի անձ՝ Այտընեան եւ իր ղեկավարած Միաբանութիւնը՝ շօշափելի կերպով ուզում էին ցոյց տալ այն բարոյական եւ ցեղական մեծ կապը, որ ունեն հայ ազգի հետ, չը նայելով կրօնի տարբերութեան։ Երբ ազգընտիր Կաթողիկոսը Տրիեստ հասաւ, նրան մինչեւ չոգենաւ ընդառաջ գնացողը՝ Այտընեանի ներկայացուցիչն էր, հ. Սամուէլ վ. Տաթըրճեան, (յայտնի մատենագիր հ. Յովսէփի եղբայրը)։ Վիէննայի կայարանում եւս երկու Մխիթարեան վարդապետ, հ. Նիկողայոս վ. Աւգերեան (այժմ Զմիւռնիայի հայ-կաթոլիկաց առաջնորդ) եւ հ. Գրիգ. Գալէմքեարեան դիմաւորեցին նրան եւ ապա ինքն՝ Աբբահայրը՝ Այտընեան արքեպիսկոպոս՝ երկու քահանաների հետ, անձամբ գնաց Կաթողիկոսի մօտ, բարի գալուստ մաղթելու նրան։ Այս առաջին տեսակցութեան մէջ իսկ ամենայն հայոց Կաթողիկոսը չատ լաւ հասկացաւ մի հայ-կաթոլիկ շարժառիթեան հոգեւորականի եւ հանրածանօթ հայ գիտնականի կողմից նրան եղած յարգանքի նշանակութիւնը եւ ինքն, որ չատ լաւ գիտէ պարագայի համեմատ խօսելու եւ վարվելու գաղտնիքը, տուաց Այտընեանին. «Ազգն ուրիշ, կրօնն ուրիշ, գործենք միաբան ազգին համար», մի սկզբունք, որի վրա է հիմնված արդէն Մխիթարի ուխտի ամբողջ դարաւոր գործունէութիւնը։—Հետեւեալ օրը Վեհափառը փոխ այցելութեան եկաւ Մխիթարեանների վանքը։ Այտընեան իր ամբողջ միաբանական խմբի հետ՝ փողոցի դռնից ընդունեց նրան, եւ Կաթողիկոսը վանքի բոլոր մասերը, եկեղեցին, տպարանը, թանգարանը, մատենադարանը այցելելուց յետոյ, յատկապէս նրա համար գնված ոսկէ գրչով, որ մինչեւ հիմա պահվում է առանձնապէս՝ թանգարանում), չատ համակրական մի արձանագրութիւն կազմեց վանքի «Այցելուաց Մատեանում»։

Այս պաշտօնական փոխադարձ այցելութիւններից յետոյ՝ Այտընեանի հրաւէրով՝ Վեհափառը 2 օր յետոյ գնաց Մխիթարեանների ամարանոցը՝ Մաուէր գիւղում։—Աբբահայրը՝ մեծ պատիւներով եւ սիրով հիւրասիրեց նրան։ Այնչափ նշանաւոր է Մաուէրում պատահածը՝ երկու արիւնակից, բայց կրօնով տարբեր բարձրաստիճան հոգեւորականների փոխադարձ սիրոյ եւ ազգային համերաշխութեան տեսակէտով, որ հարկաւոր եմ համարում մի քանի մանրամասնութիւններ առաջ բերել։ Այտընեան հիւրասիրեց մի համեստ ճաշով, եւ հայոց Կաթողիկոսը բաժակ բարձրացնելով հետեւեալ խօսքերն արտասանեց. «Երկինք բարեխօս մունինք, Մխիթար Աբբայն, որու որդիքն այսօր այստեղս ժողովված են, ուրիշ մաս մալ ուրիշ տեղ (Վենետիկում)։ Մխիթարայ աղօթքով ես ալ կաղօթեմ։ Այս Միաբանութիւնս ազգիս համար այնչափ արդիւնքներ ունեցած է. կը խմեմ գեր. Արսէն արքեպիսկոպոս Այտընեանի եւ Մխիթարեան Միաբանութեան կենացը. ես ծերացեր եմ, սա ալ (Այտընեան) ծերացած է. կը մաղթեմ, որ գերապայծառին կեանքն Աստուած երկարէ։ Կեցցէ գեր. Այտընեան եւ Մխիթարեան Միաբանութիւնը»։ Անմիջապէս յետոյ ոտք ելաւ Մխիթարեան միաբանութեան պետը եւ պատասխանեց հետեւեալը. «Ես ալ կըսեմ, որ երկինք մեծագոյն եւս բարեխօս մունինք, մեր ամէնուն հայրը՝ ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, որուն հիմնարկած Էջմիածնայ Աթոռոյն վրայ՝ Աստուծոյ տնօրինութեամբ կը բազմի Վեհափառ Տէրը. ս. Լուսաւորչի բարեխօսութեամբ Աստուած Վեհափառութեանդ երկար կեանք տայ ի պայծառութիւն եւ ի յառաջադիմութիւն ազգիս, կեցցէ Վեհափառ Տէր—կեցցէ Հայրիկ»։ Այս գեղեցիկ եւ նշանակալից բաժակաճառերից յետոյ Մխիթարեան կղերանոցի աշակերտներն սկսան «Հրաշափառը» երգել քառաձայն եւ երաժշտական գործիքի ընկերակցութեամբ, որը Այտընեանն էր վերածել եւրօպական նօտաների։—Եկեղեցական երգերից յետոյ աշակերտներն երգեցին ազգային երգեր։ Կաթողիկոսը յայտնապէս զգացված էր եւ նորից բաժակ առաջարկեց «Մխիթարեանց աշակերտների կենացը», յորդորելով նրանց՝ «այս լուսաւոր տեղը աշխատել, յառաջանալ եւ օգտակար լինել ազգին» եւ օրհնեց բոլորին, որին պատասխանեցին մանուկները՝ «Կեցցէ Վեհափառ Տէր, կեցցէ Հայրիկ» աղաղակներով։ Ամբողջ ժամանակ

լեզուներից, հեշտութեամբ ընկնում է սխալանքի մէջ. ահա դրանց վրա այս անգամ ծանրանում է մի պարտք, որ նրանք ականատես լինելով անցեալ ընտրութեանը եւ մի կարգի մարդկանց բռնած դիրքին, կշռելով հանգամանքները, քաղաքի այն կարիքները, որոնք սկզբունքով վճռված լինելով դեռ եւս պահանջում են անկեղծ ցանկութիւններ գործնական հողի վրա դրվելու համար, եւ վերջապէս մի անգամ էլ ուշի ուշով հետեւելով այն բոլորին, ինչ որ դառնում են մեզանում եւ այն անուններին, որոնք կան հրապարակի վրա,—առաջարէք գան իրանց գիտակցիտ ձայնով ընտրութիւններին այս կամ այն ելքը տալու։

Միթէ այս անգամ էլ ներելի է այն անտարբերութիւնը, ինչ որ առաջին անգամ, երբ 800 ընտրողներից մասնակցում էին ընդամենը 343 հոգի, այլ խօսքով կէսից քիչ։ Միթէ մեր մէջ այնքան գիտակցութիւնը մեռել է, մեզ շնորհված իրաւունքներից օգտվելու հասկացողութիւնը պակասել, որ մենք ընդունակ չենք լինի գոնէ այս անգամ, երբ մեր առաջ միում է միմիայն մի քուէի իրաւունք, միմեանց մօտենալու, ընդհանուր շահերը սկզբունք վերցրած՝ մի ինքնուրոյն ընտրութիւն կայացնելու, որի միջից դուրս միայն անձնական մանր մունր շահերով առաջնորդվող անհատներ։

Անցեալ ընտրութեան եւ որոշ մարդկանց դէմ բարձրացրած տրտունջն ու բողոքը բաւական չեն սխալն ուղղելու եւ հարցը դրական մարով լուծելու համար։ Մենք ունենք միջոցներ. Թողնենք անտարբերութիւնը, զոհենք, շատ չէ, մի օր միմիայն, առաջ գանք մեր անտրտա ցանկութիւններով, բացենք մեր աչքերը չկամութիւնների եւ ինտրիգների դիմաց եւ այնպէս մօտենանք դրված տուփերին, առանց ճնշվելու, առանց խաբւելու, եւ հաւատացէք, որ մեր գործը կը պսակվի։

Ա.—Դօ

ՌՈՒՍԱՑ ԹԱՏՐՈՆ

Թիֆլիսի Արտիստական Թատրոնում սկսվեցին ռուս դրամատիկական խմբի ներկայացումները։ Շաբաթ օր, սեպտեմբերի 28-ին, խաղացվեց Օստրովսկու «Последняя Жертва», կիրակի օր, ցերեկը, Օստրովսկու «Лѣсъ», իսկ երեկոյեան Անտրոպովի «Блуждающіе Огни», պիեսները։ Մենք առիթ ունեցանք տեսնել միայն առաջինը եւ վերջինը։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը նպաստաւոր է։ Առաջին պիեսի մէջ աչքի ընկնող ույժեր հանդիսացան դերասանուհի Շատելէն եւ դերասան Սմիրնով։ Շատելէն խաղում է զգացմունքով, խելացի, տիպիքական գծերով, մի որոշ աստիճան ոգեւորութեամբ, որը սակայն չէ հասնում սարսեցնող եւ ալէկոծման յուզմունքների։ Սմիրնով փորձված դերասան է, հարուստ միմիկայով, մեծ հումորով. նա բեմի մարդ է եւ բեմի վրա իրան զգում է աւելի ընտանի, քան գուցէ իր առօրեայ կեանքում։

Վերջին պիեսի մէջ հանդէս եկաւ ինքը դրամատիկական խմբի ղեկավարը, Կրասով՝ Խոլմինի դերում եւ ապացուցեց, որ նա դերասանական ձիրք ունի, որ նա գիտէ արտայայտել հոգեկան յուզմունքներ եւ ամբողջացնել տիպեր։

Միւս դերակատարներից առայժմ կը յիշենք Շմիդհօֆին, որ լաւ կատակերգակ է եւ գիտէ ներկայացնել զանազան ծիծաղաշարժ տեսարաններ։ Նրա մենախօսութիւնները եւ մենախաղերը դուրս են գալիս դրամատիկական ներկայացումների շրջանակից եւ պատկանում են աւելի թեթեւ տեսակի ներկայացումներին. սակայն նրանք հասարակութեան կողմից մեծ համակրութեան են արժանանում, շնորհիւ իրանց ծիծաղաշարժ եւ զուարճացնող բնաւորութեան։

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Սեպտեմբերի 28-ին

Կովկասեան զինւորական շրջանային դատարանը ամսիս 23-ից մինչեւ 26-ը տեւած իր նիստում քննեց Ղազախի գաւառում իր անթիւ չարագործութիւններով շատ մեծ ու շատ տխուր հռչակ ձեռք բերած Քառ-Մահմեդի գործերը, թւով 11 հատ։

Այդ աւազակապետը թէ իր գործունէութեամբ, թէ օրէնսգիտութեամբ, թէ խօսելու, պաշտպանվելու ձիրքով եւ թէ իր արտաքինով յիշեցնում է Իտալիայի բանդիտներին. սրանից 7—8 տարի առաջ մի շարք սպանութիւններից յետոյ դատապարտվել է տաժանակիր աշխատանքների ու աքսորվել է Սախալին. այնտեղից փախել է, ճանապարհին կողոպուտների միջոցով հարստացել ու եկել աւազակախումբ կազմել Ղազախի գաւառում։ Նրա աւազակախումբը, բացի սպանութիւններից ու սովորական կողոպուտներից, գործ է դրել հարստանալու եւ մի այլ մեթոդ. գաւառի հարուստ բնակիչներից պատանդ է տարել ու հազարներով փրկանք պահանջել ու ստացել։ Քառ-Մահմեդը, բացի սովորական կատարելագործված զէնքերից, ունեցել է նաեւ մի ուրիշ բուն «կուլտուրական» զէնք—բինօկլ—հեռադիտակ, ու այդպիսով յանձին նրա կովկասեան ղաչաղը օգտվել է սկսել արդէն գիտութեան վերջին խօսքով։

Դատարանում Մահմեդը պահում է իրան խիզախ, խօսում է յանդգնութեամբ, որը յաճախ ցինիկաբար է արտայայտվում. իր կատարած զզուելի գործերը նա շատ բնական ու օրինաւոր է համարում ու վիրաւորում է, երբ դատարանը նրան պարսաւանք է յայտնում նրա այս կամ այն քստմնելի արարքի առիթով. Նա ցաւ է յայտնում, թէ ինչու վկաներից շատերին նա մեծահոգութեամբ է վերաբերվել ու մի-մի փամփուշտ չէ զոհել զրկելու նրանց այն աշխարհը, որ հնար չունենան գալ ու վկայութիւն տալ իր դէմ։ Նա բաւական տեղեկութիւններ ունի օրէնքներից. իր ասելով նոյն իսկ մեծ օրէնսգէտ է. յաճախ կրկնում է «մեան դա զակօն բիլիրամ» (ես եւս օրէնք գիտեմ) ու այս կամ այն յօդուածի հիման վրա զանազան պահանջներ է դնում դատարանի առաջ։ Դատարանը մեծ ուշադրութեամբ վերաբերվեց թէ նրա պահանջներին եւ թէ գործերին, որոնց մանրակրկիտ քննութիւնից պարզվեց նրա կատարեալ յանցաւորութիւնը։

Քառ-Մահմեդը զինւորական դատարանի վճռով իր անքաւելի մեղքերի պատճառով պէտք է ենթարկվի մահվան պատժի՝ կախաղանի միջոցով։ Պրօկուրորը իր մեղադրական ճառի մէջ, մահվան դատավճիռ պահանջելով աւազակապետի համար, ասաց. «Կովկասի աւազակները, պրօֆեսիօնալ մարդասպանները, անհնարին են դարձնում ռուսաց մարդասէր օրէնքների գործադրութիւնը նրանց վերաբերմամբ. մարդասիրութիւնը նրանց աչքում թուլութիւն է երեւում, եւ նրանց թիւը գնալով բազմանում է, նրանց յանցանքները աւելի ու աւելի զայրացուցիչ են դառնում իրանց տմարդութեամբ ու քստմնելիութեամբ։ Ներկայ դէպքում սանձահարելու համար Քառ-Մահմեդի պէս հերոսներին, քրէական օրէնքը պէտք է զգալ տայ իր ծայրահեղ խստութիւնը, ուստի մեղադրվող աւազակապետ Մահմեդի համար ես պահանջում եմ մահվան դատավճիռ»։

Աչքի անցնելով մեր երկրի անուղղելի աւազակների անթիւ նողկալի յանցանքները, մարդ ակամայ գալիս է այն տխուր եզրակացութեան, որ քրէական օրէնքի այդ ծայրայեղ խստութիւնը երբեմնակի հարկաւոր է։ Մեր երկրի ազգաբնակութեան (գլխաւորապէս մահմեդական) մէջ կան տարրեր, որոնց աչքում օրէնքի ու դատարանի մարդասէր վերաբերումը նրանց գործած յանցանքներին թուլութիւն ու վախկոտութիւն է համարվում։ Իբրեւ ծնունդ այդպիսի հայեացքի, կարելի է եղեռնագործութեան բազմաթիւ դէպքեր պատմել հէնց միմիայն մեր Գանձակի եւ նրա շրջակայ գաւառի կեանքից։ Ես կանգ կառնեմ միմիայն մի բոլորովին թարմ դէպքի վրա։ Ամսիս 22-ին Զովգառ գիւղի բնակիչ Խաչատուր Ստեփանեանցի կինը ու երկու աղջիկը գնում են մօտակայ անտառը զկեռ քաղելու։ Կէսօրից յետոյ Խաչատուրը ձիով գնում է անտառը քաղած զկեռը բերելու։ Նրա տեղ հասնելուն պէս յայտնվում են անտառում երեք թուրք, նրա հին «բարեկամներից», աշնաներից։ Թուրքերը սկսում են դէսից-դէնից խօսել, բայց ոչ բարեկամաբար։ Գիւղացու կինը այդ նկատում է, բայց ամուսինը պատասխանում է նրան՝ «աղջի, խելառ չես հա. սրանք մեզ հետ հին աղուհացակերներ են. սրանք մեզ իսկի վնաս չեն տայ»։ Գիւղացու կինը իր աղջկերանցով շտապով հեռանում է, թողնելով իր ամուսնուն իր «բարեկամների» մօտ։ Բայց հազիւ մի յիսուն քայլ արած, նա տեսնում է հետեւեալը. «աղուհացակերներից» մեծը մտրակով մի երկու անգամ ուժգին խփում է Խաչատուրին. վերջինս սաստիկ ցաւից գրգռված ետ է հրում իրանից իրան խփողին. «հին աղուհացակերը» իսկոյն եւ եթ փամփուշտը դնում է հրացանում ու պարպում նրան խեղճ Խաչատուրի կրծքին, որը շնչասպառ ընկնում է։ Որովհետեւ դէպքը գիւղից մօտիկ է պատահում, մարդասպանները յանդգնում չեն ձեռք տալ գիւղացի կնոջ եւ աղջկերանց ու հեռանում են։ Վէճը կարծեօք ծագում է զկեռի պատճառով. Թուրքերը արգելում են գիւղացուն զկեռ քաղել անտառից, ասելով որ այդ իրաւունքը նրանց է պատկանում։ Խեղճ գեղջկուհիները իրանց քաղած զկեռի հետ միասին աղիողորմ սուգ ու շիւանով իրանց միակ կերակրողի դիակն են բերում տուն։

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ «Թիֆլիսի ժողովարանի» ամառնային շինութեան մէջ տեղի ունեցան Թիֆլիսի 3-դ ընտրողական շրջանի ձայնաւորների ընտրութիւնները։ Ընտրվեցին ձայնաւորներ հետեւեալ անձինք—Անդրէեվ Ա. Պ., իշխան Արգուտինսկի-Դոլգորուկով Ա. Մ., իշխան Արգուտինսկի-Դոլգորուկով Ն. Ե., Բաքով Ա. Ս., Բաքով Ե. Ս., Վացաձէ Ս. Օ., Գուլաձէ Ա. Ս., Եւանգուլով Ա. Բ., Կազակով Ա. Ի., Քալանթարով Ն. Խ., Կարա-Մուրզա Ն. Մ., Կիպիանի Մ. Կ., Կիպիանի Պ. Ի. Լինչէվսկի Ա. Մ., Լունկէվիչ Մ. Վ., Մայեր Ի. Ի., Օստրօգորսկի Ն. Ն., Սօսին Մ. Լ., Տիգրանով Լ. Ֆ., Տխօրժէվսկի Ի. Ֆ., Ֆէֆէլով Տ. Ա., Ֆլօրէնսկի Ա. Ի., Խատիսով Ա. Ի., Խուդադով Ն. Ա., Չրէլաեվ Ս. Ֆ., Շահբուդաղով Գ. Գ., Էնֆիաճեանց Ա. Ա. Էսաձէ Բ. Ս., Այդպիսով ընտրվեցին 28 ձայնաւորներ. մնացած մէկ ձայնաւորը եւ 6 կանդիդատներ կընտրվեն յետոյ։

—

Կիրակի, սեպտեմբերի 29-ին, առաւօտեան 7 ժամ 30 րոպէին Թիֆլիսում զգացվեց ստորերկրեայ բաւական զօրեղ ցնցում։

—

Մեզ հաղորդում են, որ հայոց դրամատիկական ընկերութեան վարչութիւնը որոշել է հրաւիրել մի քանի ներկայացումների համար տիկին Սիրանոյշին եւ Ֆելէկեան քոյրերին։ Անկասկած, վարչութիւնը գտել է, որ «լաւ է ուշ, քան երբէք», եւ մենք յոյս ունենք, որ տիկին

ազգանակիցների մէջ տիրած սիրալիր մտերմութիւնը մեծ տպաւորութիւն էր թողել բոլորի վրա։

Այս արտակարգ ընդունելութիւնը Վիեննայի Մխիթարեանների կողմից մի ոչ-կաթօլիկ Հայրապետին՝ «Հանդէս Ամսօրեայի» մէջ նոյն Հայրապետի մասին տպված ընդարձակ եւ համակրալից յօդուածներից յետոյ, մեծ տհաճոյ խօսակցութեան եւ գանգատների առարկայ էր դարձել Վիեննայից դուրս գտնվող զանազան կարեւոր շրջաններում։—Այտընեան գիտէր կանխապէս, որ իր արածը ուշադրութիւն պիտի գրաւէր այդ շրջանների կողմից, բայց նա՝ ինչպէս առինք, այն կարգի զօրեղ կամքի տէր մարդկանցից էր, որոնք լսում են միայն իրանց ներքին ձայնին եւ անկեղծ համոզման, մանաւանդ, երբ նա իր կրօնական զգացման դէմ ոչինչ չէր գտնում դրա մէջ։—Ծիշտ է եւ այն՝ որ նա իր երիտասարդ միաբանակիցների եռանդուն աջակցութիւնն ունէր այսօրինակ գործերում։

Երբ 1895-ին նրա 50-ամեայ գործունէութեան յոբելեանն էր տօնվում, սարսափելի առաջին լուրերը սկսել էին տարածվել Թիւրքահայերի դժբախտութեան մասին, եւ նա առաջին խօսքերը, որ արտասանեց իր շուրջը հաւաքված հայ եւ եւրօպացի բազմաթիւ շնորհաւորողների խմբին—հետեւեալն էին. «Այսպիսի անյարմար ժամանակ ստիպված եմ ծիծաղադէմ երեւալ, մինչ ողբալ պէտք էր եւ լալ… սակայն ընդդէմ իմ կամացս մանժողովներ կազմեր էք, քաջալերութիւն գրեր էք ի մերձաւորաց եւ ի հեռաւորաց եւ այլն («Հանդէս Ամսօրեայ» 1895 նոյեմբ.)։ Զը բաւականանալով այս արտաքուղս ցաւակցական խօսքերով, Այտընեան յոբելեանից անմիջապէս յետոյ դիմեց իր ծանօթ եւրօպացի քաղաքական գործիչներին, օգնութիւն եւ միջամտութիւն հայցելով իր ազգի համար. բայց անողոք քաղաքական հանգամանքներն այնպէս էին դասաւորվել, որ արտաքին միջամտութիւնները ոչ մի օգուտ չը բերելուց զատ, աւելի եւս կատաղեցնում էին կարմիր գազանին…։ Այն ժամանակ Այտընեան որոշեց գոնէ նիւթական դրամական նպաստ հասցնել թշուառութեան ծայրը հասած հայ ժողովրդին։ Նա դիմեց աւստրիական կառավարութեան՝ թոյլտուութիւն խնդրելով հանգանակութիւն բանալ ամբողջ Աւստրիայի մէջ ի նպաստ իր կարօտեալ ազգակիցների։ Աւստրիական կառավարութիւնը իրաւունք տուեց եւ դրա համար 3 ամիս ժամանակ որոշեց։ Այտընեան անմիջապէս յայտարարութիւններ տարածեց ամէն կողմ եւ ուր որ հարկ էր անձամբ էլ դիմեց։ Հանգանակութեան մասնակցեցին աւստրիական կայսրը, արքիդուքսեր, բարձրաստիճան եկեղեցականներ, բայց մանաւանդ հասարակ ժողովուրդը։ Այս կերպով, 3 ամսի միջոցին հաւաքված գումարը՝ Այտընեան ուղարկեց նախ Զէյթուն եւ ապա մաս մաս ուրիշ կարօտեալներին. աւելորդ է ասել, որ կրօնական տեսակէտը ոչ մի դեր չէր խաղում այս զուտ մարդասիրական գործում։ Թէ յայտարարութիւնները եւ թէ հանգանակութեան մանրամասնութիւնները հրատարակվեցին այն ժամանակ, Վիեննայի «Vaterland» թերթում, որը՝ իր էջերը ընդարձակօրէն ծառայեցնում էր այդ նպատակին։ Տխուր բացառութիւն կազմեցին միայն մի քանի կարեւոր հրէական թերթեր, որոնք դէմ գրեցին այդ քրիստոնէական ձեռնարկութեան…։ Փողի փոխադրութեան միջնորդ ընտրվեցին գլխաւորաբար աւստրիական արտաքին գործերի մինիստրութեան օրգանները, ապահովութեան համար։ Այս մինիստրութիւնն այնքան մեծ վստահութիւն ունէր Վիեննայի հայ միաբանութեան վրա, որ մինչեւ անգամ հիւպատոսական պաշտօն էլ էր յանձնել նրա անդամներին, ի հարկէ Այտընեան աբբահօր թոյլտուութեամբ։ Այսպէս՝ Այտըն քաղաքի (Զմիւռնիայի մօտ) Մխիթարեան վանատան մեծաւորը՝ մի եւ նոյն ժամանակ աւստրիական կառավարութեան շահերի պաշտօնական ներկայացուցիչն է Այտընի շրջանում։

1896-ին յայտնի հայր Շարմըտան եւս աշխատում էր թէ իր հրատարակութիւններով եւ թէ անձնական դիմումներով ֆրանսիական հասարակութեան համակրութիւնը գրաւել դէպի թիւրքահայ ժողովուրդը։ Նա մտածել էր ի միջի այլոց մի մեծ կրօնական հանդէս սարքել Պարիզում եւ այդ մասին դիմել էր Այտընեանի աջակցութեան։ Եւ ահա՝ կաթօլիկ եկեղեցում նմանը չը տեսնված մի դէպք է տեղի ունենում. Պարիզի մի մեծ լատինական եկեղեցում, Այտընեանի ներկայացուցիչը՝ հ. Գաբր. վ. Մէնէվիշեան, ֆրանսիական ամենաբարձր շրջաններին պատկանող խուռն բազմութեան ներկայութեամբ, հայերէն պատարագ է մատուցանում «130,000 հայ մարտիրոսաց» յիշատակին։ Այդ կոտորվածները կաթօլիկ չէին եւ յայտնի է հռոմէական եկեղեցու խիստ անհաղորդակութիւնը ոչ-կաթօլիկների հետ։ Բայց Այտընեան եւ հ. Շարմըտան՝ դրանց համարում եւ ընդունում էին իբրեւ քրիստոնէական կրօնի համար նահատակվածներ եւ Պարիզի կարդինալից ստացել էին պատշաճաւոր իրաւունք։—Պատարագի ժամանակ երիտասարդ լեզուագէտ հ. Գաբրիէլ վարդապետ՝ ֆրանսերէն լեզուով մի զգածված քարոզ էլ խօսեց, բացատրելով հայ ժողովրդի գլխին եկած զարհուրելի պատուհասը եւ հայցելով ֆրանսիական հասարակութեան օգնութիւնը։ Դրա արդիւնքն էր աղօթողների առատ նուիրատւութիւնը, որի գումարը հայր Շարմըտան անմիջապէս ուղարկեց նոյն մարտիրոսների թշուառ որբերին։

Այտընեանի բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը ի նպաստ թիւրքահայերի դրանով չէր վերջանում։ Իր ազգին բոլորապէս նուիրված ազնիւ ծերունին, ամէն յարմար առիթով օգտվում էր իր բարձր դիրքից եւ վայելած յարգանքից, նորանոր օգնութիւն ցոյց տալու համար։—1898-ին Ադրիանուպօլսի թուրքական դատարանը՝ մահվան եւ աքսորի էր դատապարտել բազմաթիւ հայ բանտարկեալներին։ Օգտվելով մի յարմար պարագայից՝ Այտընեան անձամբ գնաց կայսրի մօտ, եւ թախանձագին խնդրեց Ֆրանց Եօզէֆի միջամտութիւնը ի նպաստ այդ թշուառ դատապարտեալներին։ Կայսրը լսեց նրա աղաչանքը. երկրորդ օրն իսկ հարկ եղած հրամանը հեռագրվեց Կ. Պօլիս, աւստրիական դեսպանին եւ մի ամիս չանցած դատապարտեալներն ազատված էին։

Այժմ երբ պատկառելի հայ գիտնականը, իսկական քրիստոնեան եւ ջերմ հայրենասէրը հանգչում է յաւիտենական նիրհով, ես պարտականութիւն համարեցի հրապարակ հանել նրա կեանքի եւ բեղմնաւոր գործունէութեան մի քանի թռուցիկ կէտերը, նպատակ ունենալով ցոյց տալ, թէ ինչպիսի իրական մեծ հայ գործիչ կորցրեց հայ հասարակութիւնը՝ Հ. Արսէն վ. Այտընեանի մահվամբ։ Թող նրա մաքուր հոգին սաւառնի իր միաբանակից հայրերի վրա, օրինակ հանդիսանայ նրանց, որպէս զի Մխիթարեան ուխտը այսուհետեւ եւս շարունակէ տալ հայութեան Այտընեանի եւ Ալիշանի նման համեստ, բազմարդիւն եւ անձնուէր աշխատողներ։

Սարուխան

Բագու

Սիրանոյշ եւս իր կողմից կառաջարկէ չափաւոր պահանջներ եւ հայ հասարակութիւնը չուտով առիթ կունենայ տեսնել նրան Թիֆլիսի հայոց բեմի վրայ։

—

Թէհրանի համար նշանակված ռուսաց նոր լիազօր դեսպան պ. Վլասով, ինչպէս հաղորդում են մեզ, այս օրերս կուղեւորվի իր պաշտօնատեղին, Թիֆլիսի վրայով։ Վլասով առաջ ռուսաց հիւպատոս էր Ռաշտում. այդտեղից նշանակվեց ընդհանուր հիւպատոս Մէշէդում, ապա դեսպան Հաբեշստանում եւ Չերնոգորիայում։ Նա չատ լաւ ծանօթ է Պարսկաստանին, որտեղ անցրել է իր երիտասարդութեան տարիները։ Եռանդուն եւ աշխատասէր մարդ է։

—

Թիֆլիսի նահանգի ազնուականների արտակարգ ժողովում Թիֆլիսի կալուածական բանկի զուտ արդիւնքը հետեւեալ կերպով բաժանվեց հանրօգուտ նպատակների համար. այն է 72,217 րուբլի 3 կոպէկ վրաց ազնուականութեան դպրոցը պահելու համար, 6 հազար րուբլի Թիֆլիսի եւ Թելաւի ս. Նունէի օրիորդական դպրոցներին, 2 հազար Թիֆլիսի երեք արական գիմնազիաներին եւ րէալական դպրոցին եւ 2 հազար Թիֆլիսի նահանգի գիւղական դպրոցներին, 600 ր. Մցխէթի դպրոցին, իսկ մնացած 2127 րուբլի 8 կոպէկը յատկացնեց Թիֆլիսի նահանգի այն ազնուականների զաւակներին, որոնք դաստիարակվում են բարձրագոյն, միջնակարգ եւ տարրական դպրոցներում։

—

Մեզ խնդրում են տեղեկացնել, որ վաղը, չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 2-ին, Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան նիստում կը չարունակվի քննութիւնն այն ծրագրի, որ նպատակ ունի ուսումնասիրել մեր երկրի գիւղատնտեսական կարիքները։ Սկիզբն է 8 ժամին։ Ներկայ կարող են լինել եւ կողմնակի անձինք։

—

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը հարիւր հազար րուբլու կրէդիտ է բաց թողել՝ հակաժանտախտային միջոցներ ձեռք առնելու եւ անասնաբոյժեր պահելու համար Անդրկովկասեան երկրում։ Վերոյիշեալ գումարը բաժանված է հետեւեալ կերպով.—Թիֆլիսի նահանգական վարչութեան տրամադրութեան տակ դրված է 80 հազար րուբլի, Ելիսաւետպոլի—20 հազար, Բագուի—15 հազար, Երեւանի—10 հազար, Կարսի եւ Զաքաթալի շրջաններին—հինգ հազարական րուբլի, իսկ մնացած 15 հազար րուբլին դրված է Կովկասեան անասնաբուժական վարչութեան տրամադրութեան տակ։

—

«Кавказъ» լրագրին հաղորդում են, որ Բագուի նշանաւոր նաւթարդիւնաբերողներից մէկը մտադրութիւն ունի Թիֆլիսում սարքել մի պահեստ՝ նաւթը մաս մաս վաճառելու համար։ Պահեստի համար կը կառուցվի Նաւթամբա—Նաւթլուղ կայարանի մօտ, իսկ գրասենեակի համար շինութիւնը արդէն վարձված է Երեւանեան հրապարակի վրայ։ Ձեռնարկողը խոստանում է ցանկացողներին ուղարկել նաւթը չատ էժան գնով, աւելի էժան այն գնից, որով ներկայումս ծախվում է Թիֆլիսում։

—

«Нов. Обозр.» լրագիրը հաղորդում է, որ այս օրերս սպասվում է Թիֆլիս Ներքին գործերի մինիստրութեան գաղթականական վարչութեան գլխաւոր Ա. Վ. Կրիվօշէին, որը կը տեսնէ այն բոլոր տեղերը, ուր վերջին ժամանակներս ռուսական գաղթականութիւններ են հաստատված, նոյնպէս այն մի քանի ազատ հողաբաժինները, որոնց մտադրութիւն կայ յատկացնել նոր գաղթականութիւններին։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Այսօր, սեպտեմբերի 25-ին, Դիլիջանի վրայով Թիֆլիսից այստեղ վերադարձաւ Վեհափառ Կաթողիկոսը եւ մի քանի ժամից յետոյ ուղեւորվեց Էջմիածին։ Թեմական դպրոցի տեսչական հարցի համար դեռ եւս Թիֆլիս եղած ժամանակ Կաթողիկոսը հեռագրել էր սպասել իր գալուն. եկաւ եւ գնաց. թէ ինչ կարգադրեց,—դեռ յայտնի չէ։ Այժմ տեսչի պաշտօնը վարում են այնպիսի ուսուցիչներ, որոնք մի ամիս առաջ Տիրայր վարդապետի ցուցակով անգամ արձակվեցին, որպէս անպէտք եւ ինտրիգան մարդիկ։ Դպրոցի խումբը մինչեւ այժմ էլ թերի է»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՂԴԱԴԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

IV

Մեր նախորդ յօդուածներով մենք բացատրեցինք թէ Բաղդադի երկաթուղու շինութիւնը ինչ վտանգներ է սպառնում Ռուսաստանի կենսական շահերին Թիւրքական Ասիայում եւ «Новое Время» լրագիրը ինչ խորհուրդներ է տալիս ռուսաց կառավարութեան եւ հասարակութեան այդ վտանգի առաջն առնելու համար ձեռնարկելի միջոցների մասին։

Արդ, ինչպէս կարելի է տեսնել լրագրի վերջին համարներում տպված թղթակցութիւններից, Լոնդոնում եւ Բերլինում լուրջ ուշադրութիւն դարձրին ռուսաց կիսա-պաշտօնական լրագրի յօդուածների վրայ, որոնք, լրագրի թղթակիցների ասելով, խոր տպաւորութիւն գործեցին առաւել այն պատճառով, որ այդ յօդուածները երեւում են այժմ։

Գերմանական այդ ձեռնարկութեան համար, ասում են թղթակիցները, հասել է հոգեբանական րոպէ։ Գերմանացիները, ինչպէս յայտնի է, մտադիր են կառուցանել երկաթուղին ոչ թէ իրանց, այլ օտարների դրամով. դրամագլխի մի մասը նրանք գտել են Ֆրանսիայում, բայց ֆրանսիացի կապիտալիստները ցանկանում են, որ անգլիացիներն եւս մասնակցեն ձեռնարկութեան։ Թէեւ անգլիական կառավարութիւնը նոյն իսկ խրախուսում է անգլիացի կապիտալիստներին եւ յորդորում է նրանց նպաստել գերմանական ձեռնարկութեան աջողվելուն, բայց Անգլիայի գլխաւոր ֆինանսական ույժերը զգուշանում են։ Նրանք անվստահութեամբ են վերաբերվում Թիւրքիայի ապագային. վախենում են խռովութիւններից, Ռուսաստանի անհամակրութիւնից։ Ֆրանսիացիների մասնակցութիւնը ենթադրել էր տալիս, թէ Ռուսաստանը չատ էլ դէմ չէ այդ ձեռնարկութեան. միւս կողմից կարծվում էր, թէ Ռուսաստանը այժմ զբաղված է հեռաւոր Արեւելքով, մտածում է միայն նրա եւ միջին Արեւելքի մասին, իսկ մօտաւոր Արեւելքի մասին նա բաց է թողել հոգսը։ Սակայն այժմ բանից դուրս է գալիս, որ ռուսները այլ կերպ են մտածում, որ նրանք մտադիր են առաջնակարգ ուշադրութիւն դարձնել Թիւրքական Ասիայի վրայ։ Այդ պատճառով Անգլիայում եւ Գերմանիայում նորից սկսեցին խորազննին քննութեան առարկայ դարձնել Բաղդադի երկաթուղու շինութեան հարցը, կշռել նրա օգուտները եւ ռիսկերը։

Գերմանական եւ անգլիական մամուլը այդ քննադատութիւնը կատարում է այժմ բրիտանական հիւպատոսների զեկուցումների եւ գերմանացի ճանապարհորդների ու հետազօտողների ուսումնասիրութեան հիման վրայ. այդ ուսումնասիրութիւնների մէջ գլխաւոր տեղն է բռնում դոքտոր Ռորբախի «Die Bagdadbahn» աշխատութիւնը։

Ինչպէս յայտնի է, Բաղդադի շինվող երկաթուղին պէտք է անցնէ երեք գլխաւոր ռայօններից, այն է Փոքր-Ասիայից, Սիրիայից եւ Միջագետք-Բաբելօնից։ Մի կողմ թողնելով առաջին երկուսը,—Փոքր Ասիան եւ Սիրիան—քննադատները զբաղվում են առ այժմ վերջին երկրով, ի նկատի ունենալով նրա ահագին կարեւորութիւնը, պատմական անցեալը եւ ներկան։ Նախ եւ առաջ յայտնվում է, որ Միջագետք—Բաբելօնեան երկիրը այսօր նոյնչափ անապատ եւ ամայի է ու անշարժ, ինչպէս 30—40 տարի առաջ. ոչ մի բան այդտեղ չէ փոխվել, որովհետեւ 30—40 տարին ոչ մի նշանակութիւն չունի աւերման եւ ամայացման այն պրոցէսում, որ տեւում է 12 դարերից աւելի։ IX դարի սկզբին (Հարուն-ալ-Ռաշիդի ժամանակ) Բաբելօնը ունէր 4 միլիոն բնակիչ, Ասորեստանը—700 հազար եւ Միջագետքը—1 միլիոն, ընդամենը 5,700,000 բնակիչ։ Բայց ամենից չատ բարգաւաճ վիճակի մէջ էին այդ երկիրները Սասանիդների ժամանակ V եւ VI դարերում. բնակիչների թիւը 10 միլիոնից աւելի էր. միայն Սավադից (սեւ հողերի շրջանից) ստացվում էր 700 միլիոն այժմեան գերմանական մարկ, իբրեւ հողային տուրք. մօտ 22 միլիոն հեկտար հող էր մշակվում։ Իւրաքանչիւր տարվայ հունձը տալիս էր 10 միլիոն տոնն ցորեն, որի արժէքը հաշւում են $1^1/_2$ միլլիարդ մարկ։

Սակայն այսօր Բաբելօնում (Տիգրիս եւ Եփրատի հարթութիւնների վրայ) կայ մի միլիոն, Ասորեստանում—700,000 եւ Միջագետքում—300,000 բնակիչ, ընդամենը $1^1/_2$ միլիոն բնակիչ։ Տարբերութիւնը ահագին է, մանաւանդ եթէ ի նկատի ունենանք, որ այժմ, այդ երկիրները, Թիւրքական տիրապետութեան տակ, ամայի են դարձել եւ գրեթէ անապատ ու երկրագործութիւնը չատ թոյլ է զարգացած։

Եւ ճշմարիտ, պատմութիւնից եւս մենք գիտենք, որ Միջագետք—Բաբելօնը ասիական բոլոր մեծ պետութիւնների շտեմարանն էր. նրանք երեք անգամ աւելի չատ արդիւնք էին տալիս, քան իր արգաւանդութեամբ հռչակված Եգիպտոսը։ Եւ այդ է պատճառ, որ արեան վտակներ էին թափվում Միջագետքի հիւսիս-արեւելեան մասի տիրապետութեան համար, սկսած Եդեսիայից մինչեւ Նեզիբիսը (Մծբինը). հռոմայեցիները եւ բիւզանդացիները կռւում էին նրա համար պարթեւների, պարսիկների եւ արաբների հետ II-րդ դարից սկսած մինչեւ IX դարը։ Այսօր այդ երկրի վիճակը այնպէս է, որ այդպիսի կռիւ չէ կարող լինել, որովհետեւ նրա $^9/_{10}$ մասը ամենեւին չէ մշակվում եւ ամայի է մնացել։

Այդ ամայութիւնը, սակայն, ժամանակաւոր է. նա հետեւանք է արաբական եւ մօնգօլական արշաւանքների եւ առհասարակ մուսուլման տիրապետութեան։ Այդ հին կուլտուրական երկրի պատմութեան մէջ բարբարոսութեան ամբողջ 12 դարեր լոկ մի էպիզօդ են երեւում, որ ժամանակաւորապէս խանգարել են նրա կանոնաւոր կեանքը։ Կլիման եւ աշխարհագրական ուրիշ պայմանները մնում են այնտեղ բոլորովին նոյնը, ինչ որ 12 դար առաջ. հետեւաբար, Բաբելօնը եւ Միջագետքը նոյն բեղմնաւորութիւնը կարտադրեն, հէնց որ խափանող խոչընդոտները կը վերացվեն։ Դրա համար հարկաւոր է, որ երկրում անդորրութիւն տիրէ եւ հաղորդակցութեան ճանապարհներ շինվեն։ Ահա եւ Բաղդադի երկաթուղին կոչված է իրագործել այդ կարիքները եւ նա ամենալաւ միջոցն է այդ երկրների վերածնութեան համար. նա միայն կարող է վերադարձնել այդ երկրների կուլտուրան։

Սակայն միայն այդ երկրների բեղմնաւորութիւնը չէ, որ գրաւում է Բաղդադի երկաթուղու շինութեան ձեռնարկողներին։ Հետազօտութիւնները ցոյց են տուել, որ մի քանի տեղեր, Տիգրիսի եւ Եփրատի մէջտեղ, առատ նաւթահանքեր ունեն, աւելի առատ եւ հարուստ քան Ապշերօնեան թերակղզին։ Այդ հանքերի շահագործութիւնը ահագին հարստութեան աղբիւր կը դառնայ։ Բացի դրանից հարկաւոր կը լինի վերականգնել ներքին Միջագետքում եւ Բաբելօնում հին ջրանցքները, որի համար ծախս կը լինի մօտ 30 միլիոն մարկ. բայց այդպիսի համեմատաբար աննշան գումար ծախսելով, կարելի է ստանալ հացահատիկների այնպիսի քանակութիւն, որ կարող է կերակրել 25—30 միլիոն մարդ։ Երբ մշակութիւնը զարգանայ ամբողջ Բաբելօնում եւ Միջագետքում, այս երկիրները կարող են արտահանել նոյնչափ հացահատիկ, որչափ արտահանում է ամբողջ Ռուսաստանը։

Եւ այս հետազօտութիւնների հիման վրայ, անգլիական եւ գերմանական լրագիրները յորդորում են Բաղդադի երկաթուղու շինութիւնը ձեռնարկողներին օր առաջ սկսել եւ վերջացնել գործը եւ թոյլ չը տալ, որ ուրիշները մուտ գործեն այդ երկիրները ու զանազան ձեռնարկութիւններ սկսեն։ Օգուտը, թէ տնտեսական, թէ քաղաքական, այնքան մեծ է Գերմանիայի համար, որ նա չը պէտք է ոչ մի զոհաբերութեան առաջ կանգ առնէ։

Եւ չատ հաւանական է, որ գերմանական տոկունութիւնը վերջ ի վերջոյ իրագործէ այդ ծրագիրը ու Թիւրքական Ասիան ամբողջովին ընկնէ գերմանական ազդեցութեան տակ։

Հ. Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լրագիրները հաղորդում են, որ Մակեդոնիայում կատարեալ ապստամբութիւն է, որի ղեկավարն է Բօլգարիայից փախած գնդապետ Եանկօվը. Նրա հրամանատարութեան տակ գտնվում 3,000 մարդուց աւելի։ Բօլգարիան աշխատում էր մինչեւ այժմ ծածկել դէպքերը Շիպկայի տօնախմբութիւնների պատճառով։ Ապստամբները գրաւել են բոլոր կարեւոր ռազմագիտական կէտերը եւ ուղղել են իրանց գործողութիւնները Բիտոլիի վրայ։ Թիւրքիան նոր զօրագնդեր է ուղարկում։ Մի քանի լրագիրների ասելով, նոյն իսկ ժամանակաւոր կառավարութիւն է հրատարակված Մակեդօնիայում։

—Գերմանական լրագիրները հաղորդում են, որ նորերս Բերլին վերադարձաւ արեւելքից գիտնական Օսկար Մանն, որին Բերլինի գիտութիւնների ակադեմիան ուղարկել էր քիւրդական լեզուն ուսումնասիրելու համար։ Մանն այցելել է Պէրսեպօլիսի աւերակները, ուսումնասիրել է պահլաւական արձանագրութիւնները. քիւրդ լեզուի ուսումնասիրութեան եւս տալիս է ոչ միայն գիտնական, այլ եւ գործնական նշանակութիւն, որովհետեւ Բաղդադի երկաթուղու շինութեան ժամանակ բանւորների մեծ մասը քիւրդեր են լինելու։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 սեպտեմբերի

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Յայտարարված է հրահանգ ռուսաց լեզուի դասատուութեան տեսուչներին, որպէս ուղեցոյց երեք տարով։

ԼՕՆԴՕՆ։ Իրլանդական պարլամէնտական պատգամաւոր Ֆարրէլ դատապարտված է երկու ամսվայ բանտարկութեան՝ ստիպողական օրէնքները խախտելու համար։

ԴԻՒՆԿԻՐԽԷՆ։ Շոգենաւատէրերը վարձել են անգլիական նաւերի մեծ թիւ քարածուխի բեռների համար։ Անգլիական քարածուխի գները բարձրացան։ Բանւորները դատարկում են մի քանի անգլիական նաւեր քարածուխով, չը նայելով որ ածխահան-գործադուլ անողները աշխատում են չը թոյլ տալ ներմուծումը։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Լրագիրների խօսքով, արնաուտները մտան Սերբիա նոյնպէս Կոպանիկեան լեռների միջով։ Արնաուտները յետ մղվեցին, կորցնելով երեք սպանվածներ։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Այսօր հրատարակված է իրադէ մաքսային փոխատուութեան կոնվերսիայի վերաբերմամբ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան կառավարիչ Զենգէր սեպտեմբերի 28-ին վերադարձաւ Պետերբուրգ։

Եկող շաբաթ Լիվադիա է գնում արտաքին գործերի մինիստր կոմս Լամզդորֆ։

29 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Правительственный Вѣстникъ» լրագրում տպված է. «Ժանտախտի դէմ կռւելու համար կազմված յանձնաժողովը որոշեց պարտաւորեցնել ռուս ծովային մարդատար նաւերին, որոնք յարաբերութիւն ունեն արեւելեան ովկիանոսական ծովափերի մեր նաւահանգիստների հետ եւ խոլէրայի կողմից անապահով յայտարարված Կորէայի, Եապօնիայի եւ Չինաստանի նաւահանգիստների հետ, ունենալ նաւային բժիշկներ։ Եօկօհամա քաղաքը անապահով է յայտարարված ժանտախտի կողմից»։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Սերբիական դեսպանը առաջադրութիւն արեց այն բանի մասին, որ Հին-Սերբիայի ալբանացիները օրից օր սաստկացնում են իրանց բռնութիւնները քրիստոնեաների դէմ։ Բ. Դուռը լուրջ առաջադրութիւններ արեց Բօլգարիային այն բանի մասին, որ աւազակախմբերն անդադար անցնում են բօլգարական սահմանը եւ անարգել վերադառնում են Բօլգարիա։ Երէկ Սերբիա գնաց այն միսսիան, որը նպատակ ունի քննել այդ մեղադրանքները եւ առհասարակ աւազակային շարժումը։ Տեղի է ունենում դրա հետ կապ ունեցող զօրքերի տեղափոխութիւնը։ Բ. Դուռը հինգ դիվիզիան բաւարար է համարում ճնշելու համար աւելի եւս նշանաւոր աւազակախմբեր։

ԲԷՐՆ։ Դաշնակցական խորհուրդը խնդրեց եւ ստացաւ դաշնակցական ժողովից թոյլտուութիւն՝ կանչել, եթէ կը հարկաւորվի, զօրքեր՝ կարգը պահպանելու համար Ժընէվում։

30 սեպտեմբերի

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Սուլթանն ընդունեց ռուսաց դեսպանին, որը շնորհակալութիւն յայտնեց Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայեվիչի ընդունելութեան համար։

ԳԼԱԶՕՎ։ Զէմստվօի ժողովը սեպտեմբերի 28-ին միաձայն որոշեց կայսր Նիկօլայ II-ի անուան պրօգիմնազիա բանալ։

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ։ Ֆինանսների մինիստրը Վլադիվօստօկից ճանապարհ ընկաւ Պորտ Արտուր։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Իշխան Միխայիլի հրապարակի վրայ, Դժուկիչի նախագահութեամբ, կայացաւ մակեդօնական ժողով, որին մասնակցում էին մօտ 5000 մարդիկ։ Ճառերից յետոյ ընդունվեց որոշում, որի մէջ զայրոյթ է յայտնվում այն բռնի գործողութիւնների առիթով, որոնց ենթարկվում է սերբիական ազգաբնակութիւնը Մակեդօնիայում եւ Հին-Սերբիայում, շնորհիւ տեղական թիւրքաց վարչութեան անգործունէութեան եւ անհոգութեան։ Որոշումը նոյնպէս հրաւիրում է սերբիական կառավարութիւնը ամեն ջանք գործ դնել՝ այնտեղի սերբերի վիճակը ապահովելու համար։

ՄՕՍԿՎԱ։ Կայացաւ «Московскій Листокъ» լրագրի ծառայողների փոխատու-խնայողական եւ փոխադարձ օժանդակութեան կասսայի հիմնադրական ժողովը։ Ժողովը հաստատեց նախագիծը մի քանի փոփոխութիւններով։—Կա-

յացաւ պրոֆէսոր Նիկիտինի տօնախմբութիւնը նրա գործունէութեան 25-ամեակի առիթով։

ՍՕՖԻԱ։ Գեներալ Ծօնչէվ առաջին փախուստից յետոյ Դրէնօվից բռնվեց և բանտարկութեան ենթարկվեց. սեպտեմբերի 25-ին նա երկրորդ անգամ փախաւ. կարծում են, որ նա Մակեդոնիա է գնացել։—«Реформи» լրագիրը հաստատում է, որ ապստամբները պաշարեցին Ջումայա, խլեցին Թիւրքերից երեք թնդանօթներ և քանդեցին Թիւրքաց մի քանի գիւղեր։ Այդ լուրի հաստատութիւնը չը կայ։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Մինիստրները ճանապարհ ընկան Նիշ, ուր Թագաւորի նախագահութեամբ կը քննվեն նշանաւոր հարցեր։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Մակեդոնական ժողովում ընդունված որոշման մէջ ասված է, որ ձեթէ սերբիական կառավարութիւնը անկարող կը լինի ապահովել Մակեդոնիայում և Հին-Սերբիայում ապրող սերբերի կեանքը և գոյքը, այն ժամանակ Սերբիան և սերբիական ժողովուրդը հրաժարվում են որ և է պատասխանատուութիւնից այն անցքերի համար, որոնք կարող են այնտեղ տեղի ունենալ և որոնք կը ստիպեն Սերբիային գործելու։ Սերբիական ժողովուրդը չէ կարող համաձայնվել, որ ջնջվեն ազգակիցները Հին Սերբիայում և Մակեդոնիայում,

---

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կովկ. յոբ. ցուցահանդէսում արժանացած է ոսկեայ մէդալի

„ԱՇԽԱՏԱՆՔ“

ընկերութիւնը ընդունում է պղնձաւ պատուաստված տունկերի պատուէրներ։

Դիմել. Լագոդեխ, Կ. Աֆրիկեանին։

Տունկերի մանրամասն ցուցակն ուղարկվում է ձրի։ 13—24

Իմ աշխատասիրութեամբ լոյս են տեսել կրօնի հետեւեալ

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1) Դասատետր կրօնի առաջին տարի . 20 կ.
2) Դասատետր կրօնի երկրորդ տարի. 20 »
3) Դասատետր կրօնի երրորդ տարի . 30 »
4) Սրբազան պատմութ. հին-ուխտի . 30 »
5) Սրբ. պատմ. նոր-ուխտի (Աւետ.). 40 »
6) Սրբ. պատմ. նոր-ուխտի (Գործք Առ.). 40 »

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ա) Դասագիրք կրօնի—հին-ուխտ . 1 ր. 75 կ.
բ) Դասագիրք կրօնի—նոր-ուխտ . 2 ր. 5 »
գ) Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի, հատոր Դ. . . . . 1 ր. 50 »
դ) Ուսուցումն քրիստոնէական կրօնի, հատոր Ե. . . . . 50 »

Աշակերտների դասագրքերի համար զեղչ 20%

Ուսուցիչների դասագրքերի համար զեղչ 35%

Հասցէն 1. Тифлисъ: Коммерческое училище, законоучителю С. Саакянцу.

2. Тифлисъ: Центральная книжная торговля. 10—12

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԱՆՐԻ ԲՈՐԴՕՅԻ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ

վէպը, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի։ Գինն է 60 կ. (ճանապարհածախսով 75 կ.)

Մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնի

ՋՀՈՒԴ-ՔՈՒՇԱՆ

(Հրէապանութիւն)

վէպ Պարսկաստանի կեանքից ՇԱՀՐԻԱՐԻ

Գինն է 50 կ. (ճանապարհածախսով 60 կ.)

Երկուսի համար ևս դիմել՝ Հ. Առաքելեանին, Թիֆլիս, խմբագրութիւն «Մուրճ» ամսագրի, կամ «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոց։ 2—10

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պատիւ ունենք հաղորդել պ.պ. վաճառականներին, որ բացի մեր սեփական առևտրական գործերից, ընդունում ենք յանձնարարութեամբ և կօմիսիօներական գործեր.—ապրանքները տեղափոխել Շուշուց Եւլախ, Ռուսաստան կամ Պարսկաստան։ Պայմանների մասին կարելի է իմանալ նամակով։ Հասցէն՝ Евлахъ կամ Шуша, Комиссіонерная контора Бр. Курбановы и Латифъ Гаджіевъ. 3—6

ԳԻՒՂԻ ՀԱՄԱՐ (Սեւ ծովի ափին)

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

հայոց թեմական դպրոցաւարտ, վկայագրով։ Արտօնեալը, կամ ռուսերէն պրակտիկա ունեցողը գերադասելի կը լինի։ Ռոճիկը մօտ 400 ր., սենեակ և վառելիք։ Պայմանների մասին չուտափոյթ դիմել.—Карсъ, учителю Хачатуру Теръ-Енокянцу. 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Տէլէֆոն № 617

Այսօր, երեքշաբթի, հոկտեմբերի 1-ին, Խարկովի ռուսաց օպերային արտիստները կը ներկայացնեն

ԼԱԿՄԷ

Օպերա 3 գործ. երաժշտութիւն Լէօ Դելիբայ։

Մասնակցում են—տ. տ. Վան-դեր-Բրանդտ, Արցիբաշեվա, Պետրովսկայա, Դոբրժանսկայա, Բռուէր, պ.պ. Լենսկի, Սունցով, Զեմցով, Կապիմիրօ, Պետրով և այլն։

Բալետը դրել է բալետմէյստեր պ. Մենաբէնի։ Նոր դեկորացիաները դեկորատոր-նկարիչ պ. Նօվակի։ Հանդերձները և ակսեսուարները սեփական արհեստանոցից։ Կապելմէյստեր Լ. Պ. Շտէյնբէրգ։ Խմբապետ Ա. Գ. Զվերժանսկի։ Կարգադրիչ Մ. Դուրանդին։ Սկիզբը երեկոյեան ժամի 8-ին։

Կասսան բաց է ամեն օր, առաւօտեան ժամի 10-ից մինչեւ 3-ը և երեկոյեան 6-ից մինչեւ ներկայացման վերջը։

Վաղը, չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 2-ին, մասնակցութեամբ Ա. Պ. Բօնաչիչի, կը ներկայացնեն՝ 1) «ՊԱՅԱՑՆԵՐ», 2) «ԱԻԴԱ» (3-դ գործ.) պ. Տուլյաեվի դէբիւտի համար։ Ուրբաթ, հոկտեմբերի 4-ին, կը ներկայացնեն «ՏՐԱՎԻԱՏԱ», Վիօլետտի դերը կը կատարէ տ. Վան-դեր-Բրանդտ։

Դեղարուեստական մասի կառավարիչ Ի. Փիթօեվ։ 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԿՕՄԻՍԻԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ յայտարարում է, որ «Մշակ» լրագրի № 210-ի մէջ տպված յայտարարութիւնը՝ հոկտեմբերի 2-ին մրցութիւն նշանակելու մասին մէկ միլիօն աղիւսներ հայթայթելու համար՝ վերացվում է։ 1—1

Մամուլի տակից լոյս տեսան և վաճառվում են Թիֆլիսի Կենտրոնական գրավաճառանոցում

ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՍԻՍՏԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

II տարի։ Կոտորակներ։

Կազմեց Յար. Ջոհրաբեանց

Գինն է 40 կոպ։

ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՍԻՍՏԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

III տարի։

Համեմատութիւններ և երից կանոններ։ Նոյն հեղինակի։ Գինն է 50 կոպ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Центральная Книжная Торговля. (և. հ. չ.) 4—6

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սրանով պատիւ ունեմ յայտնելու պ.պ. վաճառականներին, որ առաջիկայ աշնանային սեզօնից ընդունում ենք Բագվում վաճառելու, գնելու և տեղափոխելու ամեն տեսակ ապրանքներ թէ Պարսկաստանից, թէ Կովկասից և թէ Անդրկասպեան կողմերից։

1903 թւին բացվելու է բաժանմունք Աստրախանում։ Յանձնարարութիւնները կը կատարվեն ճշտութեամբ և շուտ։

Պետրոս Եսայեան և եղբայրներ

Մեր հասցէն՝ Баку, Бр. Есаянцъ. 5—8

Զգուշացէ՛ք կեղծումներից

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՈՆ

Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԷՆՍ

Ոչնչացնում է պեպէնները, սեւութիւնը, դեղին բծերը, պուզիկները և պտուկները և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ։ Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան։

ՈՍԿԷ ՄԷԴԱԼ 1893 թւի համար։

Կտորի գինը 50 կ., 1/2 կտորի 30 կ.։

Ծախվում է բոլոր ամենալաւ գեղագործական մագազիններում և դեղատներում։

Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մոսկվայում։ Դէպօ, Թիֆլիսում, Ագմուրօվի մօտ, գեղագործական ապրանքների առեւտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Տուրինօվի և Գրիմնակի, պ.պ. Պոպօվների և Արիստակօվի մօտ։ (1, 15) 11—24

ՋԸ ՏԵՍՆՎԱԾ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ

ՄԻՄԻԱՅՆ 10 ՕՐՈՎ

Սեպտեմբերի 20-ից մինչեւ Հոկտեմբերի 1-ը

ԵՂԲ. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆՆԵՐԻ

խանութում նշանակված է

Անցեալ տարիների սովորութեան համեմատ՝ այս տարի եւս

ՉԸ ՏԵՍՆՎԱԾ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ

Սեզօնից մնացած՝ տղամարդկանց բոլոր ձմեռվայ հագուստների, որոնք առանձնացրած և վերջնական գները նշանակված են էտիկէտների վրա կապոյտ մատիտով

Ստացված են նոյնպէս

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ տղամարդկանց, կանանց և երեխաների ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ, պատրաստված ամենավերջին տարազով

Ընդունում ենք նաեւ

Մեր սեփական կտորներից ԱՄԵՆԱՅՆ ՏԵՍԱԿ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ, թէ եւրոպական և թէ ֆորմէննիյ—աշակերտական, ստացված արտասահմանեան և ռուսական ամենայայտնի գործարաններից։

ԳՆԵՐԻ ԷԺԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՈՉ ՈՔ ՉԷ ԿԱՐՈՂ ՄՐՑԵԼ

10—10

Ֆինանսների մինիստրի թոյլտուութեամբ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)

Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական—առեւտրական կրթութիւն և պատրաստել հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ։ Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առեւտրական թուաբանութիւն և թուաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն՝ արդիւնաբերական-գործարանական, առեւտրական և բանկային. 3) Առեւտրական թղթակցութիւն. 4) առեւտրական աշխարհագրութիւն։ 5) Առեւտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի)։

Ընդունելութիւնը՝ սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր՝ կուրսերում։ Կուրսերի կանոնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը—տրվում և ուղարկվում են ձրիաբար։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ БАКУ, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову. 25—25

ՍԱՆՈՅԵԱՆՑԻ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուտով լոյս կը տեսնեն

„ԱՐԱՔՍ“

ՊԱՏԻ ԵՒ ԾՈՑԻ ՆՈՐ

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐ

1903 Թւականի համար

Ընդունելով որ առհասարակ մեր մէջ հայերէն օրացոյցները սխալ ուղղութեամբ են կազմված և փոխանակ օգտակար լինելու, նրանք աւելի վնասակար են հասարակութեան և նաւանդ ստորին խաւերի համար, մենք վճռեցինք հրատարակել այս տարվանից Գ. Ստեփանեանցի կազմած օրացոյցները, որոնք անհամեմատ աւելի նպատակայարմար են կազմված և կարող են ծառայել իրանց կոչմանը։

Շատ խնամքով են կազմված մեր պատի օրացոյցի երկրորդ երեսները, որտեղ ընթերցողը կը գտնի մեծ մարդկանց ընտիր մտքերը, հետաքրքիր գիտական, գիւղատնտեսական, բժշկական, առողջապահական և այլ օգտակար գիտելիքներ, դաստիարակող բնաւորութիւն ունեցող անեկդոտներ, հատուածներ հայոց և եկեղեցական պատմութիւնից և այլն։ Նրանց առաջին երեսները, բացի լիակատար հայերէն օրացոյցից, պարունակում են և լիակատար ռուսերէն օրացոյց, ռուսերէն տառերով, այնպէս որ նա կարող է ծառայել հայ մարդու համար, որպէս հայերէն օրացոյց և ռուս մարդու համար որպէս ռուսերէն օրացոյց—ինչպէս «Кавказскій ст. Календарь»-ն է։ Այդ կողմից մեր օրացոյցը շատ յարմար է այն մարդկանց համար, որոնք ապրում են Ռուսաստանում կամ գործ ունեն պաշտօնական հաստատութիւնների հետ։

Ինչ վերաբերում է «Ծոցի Օրացոյցին», նա արդէն կարող է աչքի ընկնել իր՝ բոլորովին տարբեր բովանդակութեամբ։ Մեր «Ծոցի Օրացոյցը» կազմված է ռուսաց «Польза», «Удобство» և այլ նման օրացոյցների ուղղութեամբ, աւելացրած նրանց բովանդակութեան վրա և բանաստեղծական բաժին, որտեղ տեղաւորված են մի քանի ընտիր ոտանաւորներ, և յատկապէս մեր օրացոյցի համար կազմած—թարգմանած մի քանի յօդուածներ։

Նպաստած լինելու համար մեր ընտիր ժողովրդական—ազգային երգերի տարածվելուն, մեր օրացոյցներից մի հատ պատի և մի հատ էլ ծոցի գնողին կը նուիրենք մի օրինակ «Լիակատար ծոցի երգարան», որը առանձին կը վաճառվի 25 կոպէկով։

Մանրամասն բովանդակութիւնները օրացոյցների պատկերներով, ցանկացողներին կուղարկվեն ձրի։

Մեր հասցէն՝ Александрополь, Типографія Саноянца и Степанянца. 3—3

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲԱՀԱՄԵԱՆԻ

Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական և նաւթարդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշուապահութիւն 4 ամսում, պատասխանատուութեամբ, և հարկաւոր դէպքում՝ յանձնարարականով

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, նաեւ նաւթարդիւնաբերական և նաւթագործական հաշուապահութիւն։
2) առեւտրական թուաբանութիւն։
3) Առեւտրական թղթակցութիւն։
4) Մուրհակային և առեւտրական օրէնքներ։
5) Վայելչագրութիւն և ուղղումն ամենավատ ձեռագրի։

Ընդունելութիւն ամեն օր։ Պարապմունքները սկսվում են 1902 թւի Սեպտեմբերի 23-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 ռուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար։

Դասընթացքը աւարտողներին տրվում է, ֆինանսների նախարարութեան թոյլտրված ծրագրի համաձայն, վկայագիր։

Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիր ուղարկվում է ձրի։

Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պոստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ (կ. ե. հ. չ.) 34—35

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 30 Сентября 1902 г.

Электропечатная Груз. Издат. Т—ва. В.-Ванкская ул.